

W wyborach do Sejmu 19 września 1993 roku zgłoszono 6 list mniejszości. Tylko mniejszość niemiecka uzyskała mandaty, 3 w województwie opolskim oraz jeden mandat w województwie katowickim [2].

W późniejszych wyborach wyraźnie malała liczba uzyskanych głosów, jak i liczba mandatów uzyskanych przez mniejszości. W wyborach z 2001 r. oraz 2005 r. mniejszość niemiecka utrzymała już dwa mandaty w Sejmie. Wyboru w roku 2007 i 2011 pozwoliły mniejszości niemieckiej uzyskać już tylko jeden mandat, ze względu na procent głosów utrzymanych w okręgu opolskim [3].

Lista wykorzystanych źródeł

1. Monitor Polski 1991 nr 41, poz. 288; 1993 nr 50, poz. 470; 1997 nr 64, poz. 620
2. Janusz G. (2013), Ekspertyza dotycząca udziału mniejszości narodowych i etnicznych w życiu politycznym Rzeczypospolitej Polskiej, Lublin, 6 czerwca (plik PDF), s. 11-17
3. Dziennik Ustaw RP 2001, nr 109, poz. 1186.

Katarzyna Smolak

*studentka Instytutu Socjologii
Uniwersytetu Warszawskiego*

Opiekun:

doktor habilitowany,

profesor Sławomir Łodziński

ORGANY I INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA REALIZACJĘ POLITYKI WOBEC MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH W POLSCE

Artykuł przygotowano w ramach międzynarodowego seminarium Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (prof. Sławomir Łodziński) oraz Wydziału Socjalno-Psychologicznego Żytomierskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki (doc. Sergiusz Rudnicki, doc. Olga Sawyczenko)

Polska polityka wobec mniejszości narodowych zasadza się na dwóch fundamentach. Z jednej strony jest skupiona na działaniach zmierzających do zapewnienia przedstawicielom mniejszości podstawowych praw, z drugiej na wzbudzaniu w polskich obywatelach postaw otwartości, szacunku i tolerancji, wrażliwości na różnorodność kulturową. Odpowiedzialność za wypełnianie obu zadań jest rozproszona, przypada kilku organom.

Jednym z nich, być może najważniejszym, jest Minister Administracji i Cyfryzacji¹. Jego rola określona jest szczegółowo w rozporządzeniu

¹ Stan z 2015 roku; obecnie Ministrem odpowiedzialnym za realizację polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji (w listopadzie 2015 roku z Ministerstwa

Prezesa Rady Ministrów z września 2014 roku. Do głównych zadań Ministra należy inicjowanie działań umożliwiających przedstawicielom mniejszości narodowych i etnicznych podtrzymywanie oraz pielęgnowanie własnego dziedzictwa kulturowego, tradycji, języka. Istotną kwestią jest tutaj fakt, iż powyższe zadanie powinno być wypełniane przy jednoczesnym tworzeniu warunków sprzyjających integracji z obywatelami RP. Oprócz tego Minister we współpracy z innymi organami odpowiada również za sprawowanie kontroli nad społeczno-prawnymi aspektami przestrzegania zasad równego traktowania bez względu na pochodzenie etniczne. Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym wyznacza Ministrowi Administracji i Cyfryzacji jeszcze jedno zadanie, a mianowicie przygotowanie raportu zdającego sprawę z sytuacji mniejszości. Niniejsza praca wykonana została właśnie w oparciu o jeden z takich raportów. Celem takiego opracowania jest usystematyzowanie wiedzy o mniejszościach i jej upowszechnianie. Wiąże się to z jeszcze jednym zadaniem przypisywanym Ministrowi przez rozporządzenie z 2014 roku. Jest on bowiem zobowiązany również do porządkowania wiedzy o mniejszościach i ich kulturach, badania położenia sytuacji przedstawicieli mniejszości, a także przejawów ich dyskryminacji.

W powyższych działaniach Minister uzyskuje wsparcie ze strony innych organów wpisanych w struktury Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Należą do nich Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział do Spraw Mniejszości Romskiej oraz Zespół Kultury Mniejszości Narodowych i Etnicznych, wspólnie składające się na Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Pierwszy z wyżej wymienionych organów podejmuje działania zmierzające do umacniania relacji między Państwem a przedstawicielami mniejszości narodowych i etnicznych. Obejmują one, między innymi, wyznaczenie spójnego stanowiska wobec mniejszości, tworzenie katalogu inicjatyw odzwierciedlających to stanowisko i ich realizacji, nadzorowanie i wspomaganie działalności innych organów dbających o wcielanie w życie założeń polityki wobec mniejszości, a także zbieranie rozmaitych danych na temat mniejszości, monitorowanie przepływu funduszy na rzecz ich przedstawicieli. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych nie rozpatruje spraw związanych z wszystkimi mniejszościami. Wyjątkiem jest tu romska mniejszość etniczna. Istnieje natomiast odrębny organ odpowiedzialny wyłącznie za tę mniejszość – Wydział do Spraw Mniejszości Romskiej. Jego zadania są takie same jak w przypadku Wydziału odpowiedzialnego za pozostałe mniejszości, z tym, że dotyczą

one wyłącznie Romów. Ostatnim organem działającym na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych z ramienia Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji jest Zespół Kultury Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Skupia się on na aspekcie ochrony tożsamości kulturowej mniejszości, w zakres jego działań nie wchodzi więc, na przykład, te związane z propagowaniem tolerancyjnych postaw wśród obywateli polskich.

Oprócz MAiC na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych działa istniejąca od 1989 roku Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP. Jest to organ władzy ustawodawczej, zajmujący się zapewnieniem prawnego bezpieczeństwa mniejszościom, zarówno w zakresie zapobiegania problemom, jak i interwencji w przypadku pojawienia się problemów. Komisja jednocześnie kontroluje czy prawo nie jest łamane lub czy jest przestrzegane oraz egzekwuje wcielanie w życie poszczególnych przepisów dotyczących mniejszości.

Prawnymi aspektami polityki wobec mniejszości zajmuje się również Rzecznik Praw Obywatelskich, który nadzoruje przestrzeganie prawa, głównie zasady równego traktowania, oraz przyjmuje skargi. W powyższych działaniach wspiera go Zespół Prawa Administracyjnego i Gospodarczego.

Ważną rolę w realizacji polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych odgrywa także założona w 2005 roku Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Jest ona ściśle związana z urzędem Prezesa Rady Ministrów. Ma dostarczać premierowi wiedzy na temat stopnia realizacji praw i potrzeb mniejszości, sytuacji ich przedstawicieli w kraju oraz skuteczności inicjatyw podejmowanych w celu polepszenia tej sytuacji. Stanowi ciało doradcze. Co istotne oprócz przedstawicieli władzy wykonawczej (m.in. Ministrów) do Komisji należą również wyznaczeni członkowie samych mniejszości (zarówno narodowych, jak i etnicznych). To wyróżnia ten organ spośród pozostałych. W przypadku Komisji Sejmu RP przedstawiciele mniejszości jedynie uczestniczą w obradach, sygnalizują problemy, ale nie mają bezpośredniego wpływu na podejmowane działania. W tym przypadku są pełnoprawnymi członkami Komisji i uczestniczą w opiniowaniu, na przykład, przyjętego podziału funduszy czy jeszcze nieustanowionych aktów prawnych. Takie opinie trafiają potem do Prezesa Rady Ministrów oraz samej Rady. Do najważniejszych aspektów poruszanych w trakcie prac Komisji należą kwestie związane z językiem mniejszości, edukacją, historycznie uwarunkowanymi relacjami między Polską a mniejszościami² oraz wcielaniem w życie ustawy o mniejszościach.

Opiniowaniem sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych w

² W tym zakresie na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych działa również w pewnym stopniu Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Polsce zajmuje się również w pewnym stopniu Pełnomocnik Rządu do Spraw Równego Traktowania. Identyfikacja i naprawa problemów mniejszości nie są jedynym zadaniem tego organu. Zajmuje się on szerzej pojmowaną kwestią dyskryminacji – nie tylko ze względu na pochodzenie narodowe czy etniczne, ale też na inne czynniki (płeć, wiek, wyznanie). Możemy wobec tego przypuszczać, że jego rola w realizacji polityki wobec samych mniejszości jest ograniczona. Niemniej jednak warto odnotować, iż Pełnomocnik również ma kompetencje i zasoby niezbędne do tego, by działać na rzecz mniejszości.

Swój udział we wspieraniu mniejszości narodowych i etnicznych ma także Ministerstwo Edukacji Narodowej, którego zadania skupiają się na aspektach edukacyjnych. Ministerstwo ma umożliwić przedstawicielom mniejszości naukę (ćwiczenie) ich języka oraz zdobywanie wiedzy z zakresu historii i kultury danej mniejszości.

Na poziomie województw za realizację polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych odpowiedzialny jest wojewoda. Ma on za zadanie wdrożyć na obszarze danego województwa programy ogólnopaństwowe, zapoczątkowane przez rząd. Oprócz tego ma również możliwość działania na rzecz przedstawicieli mniejszości z własnej inicjatywy. Ustawa zwalnia wojewodę z pełnienia tych obowiązków, jeśli wyznaczy do tej roli pełnomocnika. W roku 2015 we wszystkich województwach powołani byli pełnomocnicy.

Ostatnią instytucją, która działa na rzecz mniejszości etnicznych i narodowych w Polsce jest Zespół do Spraw Ochrony Praw Człowieka powołany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w 2011 roku. Podobnie jak niektóre wcześniej wymieniane organy zajmuje się prawną ochroną mniejszości (i szerzej, ochroną praw człowieka), z tym, że zwraca szczególną uwagę na zgodność prawa polskiego z międzynarodowymi standardami. W przypadku różnic może proponować zmiany legislacyjne. Stanowi swoistą platformę między instytucjami wewnątrz państwa a organizacjami międzynarodowymi. Zbiera i przekazuje takim organizacjom informacje o sytuacji mniejszości, stopniu przestrzenia praw człowieka (w tym także prawa do równego traktowania bez względu na pochodzenie narodowe lub etniczne) na terytorium Polski. Organ ten skupia się także na monitorowaniu i przeciwdziałaniu przestępstwom z nienawiści (rasistowskim, ksenofobicznym).